

19

Kapitola o metodológii

Keď píšeme o výskume, popisujeme (štrukturované) príbehy o dátach. Je potom iba prirodzené, že naši čitatelia budú očakávať, aby sme im povedali, aké dáta sme zbierali, ako sme dopadli a ako sme ich analyzovali. Preto, ako sa zdá, majú všetky výskumné správy kapitolu o metodológii alebo aspoň časť venovanú „dátam a metódam“. Ako však ukážem ďalej, v rámci tejto časti textu existuje mnoho rôznych formátov, ktoré môžeme použiť na popisanie našich dát a metód.

Navyše, nie všetky výskumné správy budú mať ten istý cieľ. V skutočnosti môžeme rozlišovať medzi tromi rozdielnymi druhmi študentských prác: teoretickou, metodologickou a empirickou. Každý druh vyžaduje inú diskusiu o „metódach“.

- 1 *Teoretická*: V tomto prípade vyhlasujete, že na základe kritického prehľadu súboru literatúry rozpracujete určité teoretické spôsoby chápania vecí. V teoretickej práci budete musieť v kapitole o metodológii odôvodniť, prečo ste si vybrali práve tento súbor literatúry a tieto ilustratívne príklady. Taktiež budete musieť ukázať, ako ste sa pokúsili dospieť k systematickej analýze, napr. na základe zväženia argumentov pre stanoviská, ktoré odmietaťe.
- 2 *Metodologická*: V tomto prípade je vaším hlavným záujmom rozvinúť metódu (napr. fokusové skupiny alebo analýzu textu) alebo porovnať a posúdiť rozdiely týkajúce sa použitia niekoľkých rozdielnych metód. Celá práca môže byť venovaná metodologickým otázkam, a preto samostatná kapitola s názvom „metodológia“ môže byť zbytočná alebo v nej môžete jednoducho vysvetliť, prečo ste si zvolili na porovnanie určité metódy alebo ktoré dáta ste si vybrali pre túto prácu.
- 3 *Empirická*: V rámci tejto najrozšírenejšej formy výskumnej správy alebo dizertačnej práce budete analyzovať určitý súbor dát. V tomto prípade sa bude od vás očakávať, že si uvedomujete silné a slabé stránky svojej výskumnej stratégie, plánu a metód, a preukážete to. Preto je vhodná aj kapitola o „metodológii“.

ČO BY MALA KAPITOLA O METODOLÓGII OBSAHOVAŤ?

V kvantitatívnom výskume existuje jednoduchá odpoveď na túto otázku. V práci budete mať kapitolu, ktorá má zvyčajne názov „Dáta a metódy“. Ako uvádzam v tabuľke 19.1, táto kapitola spravidla obsahuje štyri zložky.

Priamočiary charakter kvantitatívnych metód sa žiaľ nepreliava do správ z kvalitatívnych výskumov. Na prvý pohľad je to jednoducho vec odlišného jazyka. Preto pri písaní o kvalitatívnych štúdiách spravidla nehovoríme o „štatistickej analýze“ alebo „výskumných nástrojoch“.

Tieto lingvistické odlišnosti súčasne vyjadrujú širšie praktické a teoretické rozdiely medzi kvantitatívnym a kvalitatívnym výskumom. Konkrétnejšie, pri písaní práce z kvalitatívneho výskumu si musíme uvedomiť:

- (polemické) teoretické základy metodológií,
- (často) náhodný charakter zvolených dát,
- (pravdepodobne) nenáhodný charakter skúmaných prípadov.

Každá z týchto troch charakteristík otvára otázky, ktoré by sa nemali utajovať, ani by nemali vyvolávať pocit viny. V rámci výskumných seminárov a pri čítaní literatúry by ste si mali uvedomiť teórie, na ktorých spočívajú vaše metódy. Preto pri písaní kapitoly o metódach platí v tomto prípade jednoduchá zásada: *objasnite svoj teoretický prístup*.

Každý si uvedomuje, že náhodné udalosti súvisiace s vaším osobným záujmom, prístup alebo dokonca obyčajné bytie na správnom (nesprávnom) mieste v správnom (nesprávnom) čase často determinujú to, s akými dátami budete môcť robiť. Buďte preto priamočiary: *objasnite (niekedy náhodné) faktory, ktoré ovplyvnili vaše rozhodnutie pracovať s konkrétnymi dátami*.

Napokon, každý vie, že kvalitatívni výskumníci dokážu úspešne pracovať s veľmi malými súbormi dát, ktoré sa náhodne zostavili. Ak je to aj váš prípad, *vysvetlite, že napriek tomu môžete na základe vašej analýzy vyvodiť zovšeobecnenia*. Napríklad v kapitole 8 som hovoril o štyroch rozličných, pozitívnych odpovediach na túto otázku, ako môžeme dosiahnuť zovšeobecniteľnosť:

- Kombináciou kvalitatívneho výskumu s kvantitatívnymi mierami populácií,
- cieľovým výberom riadiacim sa časom a zdrojmi,
- teoretickým výberom,
- využitím analytického modelu, ktorý predpokladá, že zovšeobecniteľnosť je možná na základe existencie *akéhokoľvek* prípadu.

Preto sa pri písaní kapitoly o metodológii vyhýbajte prílišnej defenzívnosti. Mnoho veľkých výskumníkov použije podobné metódy bez rozpakov. Spoločnite sa preto na nich.

Tabuľka 19.1 Kapitola o metodológii v kvantitatívnej práci

- 1 Skúmané subjekty
- 2 Použité výskumné nástroje
- 3 Postupy využité pri aplikovaní týchto nástrojov na tieto subjekty
- 4 Štatistická analýza

Zdroj: Upravené podľa Rudestama a Newtona, 1992, s. 61.

Na druhej strane by však sebadôvera nemala znamenať nedostatok patričnej sebakritiky. Pri písaní kapitoly venovanej prehľadu literatúry ste už premýšľali nad inými výskumami z hľadiska „silných stránok a obmedzení rozličných výskumných plánov a postupov pri zbere dát, ich spracovaní a analýze“ (Murcottová, 1997, s. 2).

Pristupujte k svojej kapitole o metodológii rovnako ako k súboru opatrných odpovedí na otázky, ktoré by vám mohol položiť iný výskumník o vašej práci. Anne Murcottová navrhuje, aby ste sa pokúsili zodpovedať otázky typu, aké sú uvedené v tabuľke 19.2.

V praxi to bude zvyčajne znamenať popis:

- dát, ktoré ste skúmali,
- ako ste získali tieto dáta (napr. otázky prístupu a súhlasu),
- aké nároky si uplatňujete na základe dát (napr. reprezentatívnosť vzhľadom na určitú populáciu alebo jednoripadová štúdia),
- metódy, ktoré ste použili pri zbere dát,
- prečo ste si zvolili tieto metódy,
- ako ste analyzovali svoje dáta,
- výhody a obmedzenia použitia vašej metódy analýzy dát.

Teraz sa môže zdať, že odpovedať na štyri otázky Murcottovej v tabuľke 19.2, v kontexte môjho rozpracovania, je dosť prehnaná požiadavka, najmä v prípade, keď máte pocit, že by ste každej z týchto otázok mali venovať dlhšiu časť.

Kapitola o metodológii v kvalitatívnej štúdií však môže byť oveľa živšia, zaujímavejšia, než by sa na základe tohto mohlo zdať. V tejto súvislosti by ste mali pamätať na tri veci. Po prvé, vysoko formálna kapitola sa môže nudne čítať aj písať. Mnohokrát som sa musel prehrýzť zúfalo nudnými kapitolami o metodológii, písanými zvyčajne v trpnom rode. Často mám pocit, že tá kapitola tam je iba z čisto formálnych dôvodov, slovami jednej britskej piesne o vojne, „pretože sme tu, pretože sme tu, pretože sme tu“! V takýchto prípadoch sotva dokážem vydržať, kým sa dostanem k (živšiemu) jadrú výskumnej štúdie.

Po druhé, „metodológia“ má v kvalitatívnom výskume flexibilnejší význam než v jeho sesterskom kvantitatívnom výskume. V kapitole 6 som definoval „metodológiu“ ako „všeobecný prístup ku skúmaniu výskumných tém“. Z tohto pohľadu sa budú vaši čitatelia viac zaujímať o metodologickú diskusiu, v rámci ktorej vysvetlíte skutočný priebeh vášho rozhodovania, než o rad strohých vyhlásení v trpnom rode (napr. „zvolená metóda bola...“).

Tabuľka 19.2 Otázky do kapitoly o kvalitatívnej metodológii

- 1 Ako ste postupovali v rámci svojho výskumu?
- 2 Akú celkovú stratégiu ste si zvolili a prečo?
- 3 Aký plán a aké postupy ste použili?
- 4 Prečo práve tieto a nie iné?

Zdroj: Murcottová, 1997.

Po tretie, výskumná štúdia predložená za účelom obhájenia univerzitného titulu, dokonca aj PhD, sa v zásade posudzuje podľa toho, nakoľko dokážete preukázať, že máte schopnosti kompetentného výskumníka. Vaši skúšajúci sa preto budú zaujímať o niečo z histórie vášho výskumu, vrátane vašich reakcií na rozličné ťažkosti a slepé uličky, s ktorými sa všetci stretávame.

Ako tvrdí Alasuutari, o scestiach a slepých uličkách má rovnaký význam hovoriť, ako aj o metóde, ktorú ste si napokon zvolili:

Je to presne tento dôvod, pre ktorý je potrebné, aby ste použili „poznámky z terénu“ o vývoji vášho uvažovania ... Text môže byť ako detektívny príbeh, v ktorom vykreslíte tieto „scestia“, až kým sa neukáže, že sú to slepé uličky (1995, s. 192).

Alasuutariho verzia histórie výskumu ako „detektívneho príbehu“ nie je kompatibilná s formálnou kapitolou o metodológii v trpnom rode. Namiesto formálnej, neosobnej kapitoly výskumník ponúkne publiku „poznámky z terénu o vývoji svojho uvažovania“. Jeden spôsob, ako to urobiť, je premenovať kapitolu o „metodológii“ na „Prirodzenú históriu môjho výskumu“.

V kapitole 2 sme videli, že niektorí moji doktorandi využili svoje denníky z terénu a napísali živé prirodzené histórie. Tieto poskytli publiku informácie, okrem iného, o:

- osobnom kontexte výskumnej témy,
- ich pokusoch a chybách,
- ich vzostupoch a pádoch.

Príklady o tom, ako sa môžu tieto témy spracovať v kapitole o „prirodzenej histórii“, uvádzam v tabuľke 19.3.

Menej formálny štýl kapitoly o metodológii na spôsob „prirodzenej histórie“, ktorý odporúčam, by sa nemal chápať ako „všetko sa hodí“. Naopak, ak požiadate publikum, aby sa zaoberali vašim myslením v *procese*, budú v oveľa lepšej pozícii, aby zhodnotili mieru, nakoľko ste boli sebakritický. Navyše, autobiografický štýl je vhodný iba do tej miery, že vám umožní riadne odpovedať na zásadné metodologické otázky toho typu, ktoré uvádzam v tabuľke 19.2. Vaše publikum, samozrejme, nebude chcieť zbytočne a donekonečna počúvať o tom, ako váš osobný život vplýval na proces získania vášho titulu!

POZNÁMKY NA ZÁVER

Na niektorých univerzitách (a v niektorých akademických časopisoch) stále pretrváva dosť vžitá predstava o tom, čo by mala obsahovať kapitola (alebo časť) o metodológii. Preto pravdepodobne má význam diskutovať s vašimi učiteľmi, či je vhodné popísať metodológiu, ktorú ste si zvolili, formou „prirodzenej histórie“. Ak však aj nenapíšete túto kapitolu týmto spôsobom, vždy to budete pre vás predstavovať zisk, ak si zapíšete poznámky z terénu o trajektórii svojho projektu s dátumami.

Tabuľka 19.3 Témy pre prirodzenú históriu výskumnej štúdie

Osobný kontext

Tak ako väčšina ľudskej činnosti, aj tento výskum sa začal uprostred zážitkov a udalostí, ktoré dávali viac zmyslu až pri spätnom obhliadnutí než v danom čase (Georgia).

Môj záujem o rozpracovanie výskumnej štúdie v oblasti alkoholizmu vznikol prirodzene, pretože v tejto oblasti pracujem už veľa rokov (Seta).

Vývoj na základe pokusu a omylu

Najskôr som bola sklamaná z toho, čo som zistila. Musela som si zvyknúť na zdesenie: mnohokrát som si pozrela kus textu a mala pocit: „Nič tu nie je, som na zlej stope“ (Georgia).

Začala som uvažovať o novom výskume s kvalitatívnou metodológiou, s ktorou som sa zoznámila počas [externého] magisterského štúdia sociológie [na Goldsmiths] v rokoch 1985–1986. Počas tohto štúdia som si uvedomila dôležitosť dát získaných z rozhovorov – že s prirodzene sa vyskytujúcimi dátami alebo dátami z neštrukturovaných rozhovorov sa môže zaobchádzať ako s analyzovateľnými textmi, o ktorých sa nemusí uvažovať, či sú pravdivé alebo nepravdivé (Seta).

Vzostupy a pády

Ako vo Vickinom denníku: od výrazných analytických posunov k poruche harddisku. Drina externého študenta atď.

Ak však napíšete kapitolu o „prirodzenej histórii“, s väčšou pravdepodobnosťou nebudete nudiť svoje publikum (ani seba). Takisto sa s väčšou pravdepodobnosťou vyhnete častému problému, že autor nevysvetlí publiku, čo je pre neho „samozrejmé“. Ako to vyjadril Alasuutari:

Výskumníci sa vždy stanu viac alebo menej slepými voči svojim textom a myšlienkam, nevšimnú si, že neobjasnili určité premisy alebo východiská, bez ktorých človek zvonku iba ťažko porozumie textu (1995, s. 192).

Kapitola o „prirodzenej histórii“, založená na priebežných poznámkach z terénu, s väčšou pravdepodobnosťou urobí z vášho publika „zasvätené osoby“ a vy sa vyhnete tomu, že sa z vás stane „outsider“ vo vzťahu k vlastnému textu.

ZHRNUTIE

Vo všetkých výskumných prácach sa nachádza kapitola o metodológii alebo aspoň časť venovaná „dátam a metódam“. V tejto kapitole sa bude od vás očakávať, že si uvedomujete silné a slabé stránky svojej výskumnej stratégie, plánu a metód, a preukázate to. Mali by ste v nej vysvetliť:

- Svoje teoretické predpoklady,
- faktory, ktoré ovplyvnili vaše rozhodnutie pracovať s určitými dátami,
- ako budete môcť na základe svojej analýzy robiť zovšeobecnenia.

Čítanie aj písanie vysoko formálnej kapitoly o metodológii však môže byť fádne. Namiesto toho je často správne, keď publiku ponúknete poznámky z terénu o vývoji svojho uvažovania, nazvané „prirodzená história môjho výskumu“.

Ďalšie čítanie

Najúžitejšie komentáre k písaniu kapitoly o metodológii nájdete v knihe Perttiho Alasuutariho *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies* (Sage, 1995), kapitoly 13 a 14.

Cvičenie 19.1

Pozbierajte si poznámky, ktoré ste si písali v priebehu výskumu. Potom napíšte texty v rozsahu 500 slov na každú z nasledujúcich tém, súvisiacich s vaším výskumom:

- 1 Najdôležitejšie veci, ktoré vám pomohli ukončiť výskum, a najdôležitejšie veci, ktoré vám vo výskume bránili.
- 2 Čo ste sa dozvedeli o téme svojho výskumu.
- 3 Ako ste si zlepšili vedomosti o (a) metodológii a (b) teórii.
- 4 Aké poučenie by si mali zobrať z vášho výskumu študenti–kolegovia na vašom stupni.

Poznámka: Ak ste ešte neukončili svoj výskum, vypracujte namiesto toho cvičenie 2.1.